

Met van Kemenade van de wal in de sloot

In een onbewaakt ogenblik heb ik gehoor gegeven aan het verzoek een artikel te schrijven over het rapport Om een werkbare toekomst van de PvdA-leden Van Kemenade, Ritzen en Driehuis. Dat heb ik wel geweten! Het heeft me de grootste moeite gekost me door de woordenbrij heen te werken, op zoek naar wat het drietal nou eigenlijk wil. Dat zoeken werd bovendien bemoeilijkt doordat de auteurs niet de moeite genomen hebben overal normaal nederlands te schrijven. Wat moet een gewoon mens als ik met termen als 'R&D'? Wordt daar 'research and development' mee bedoeld? Toevallig weet ik dat die engelse term 'onderzoek en ontwikkeling' betekent. Maar geldt dat ook voor de meerderheid van de mensen waar het om gaat? vK, R&D hebben het verder over 'quality circles', 'profit routing' en 'Holland routing', 'overkill situaties', 'carry-back' en 'carry-forward' en, als klap op de vuurpijl: 'katalytische de-NOx'. Nou heb ik een vriend die afgestudeerd is op iets heel moeilijks in de natuurkunde en ik zou het hem kunnen vragen. Maar nogmaals: wie snapt zulk abacadabra?

Ik zou op die jargonexplosie niet zo uitvoerig zijn ingegaan als ze niet typerend was voor de sfeer waarin het werkstuk is ontstaan. Misschien hebben Van Kemenade c.s. iets meer weet van de situatie van mensen aan de onderkant van de maatschappij dan een Ruding-met-dat-bord-voor-z'n-kop. Maar ik kan me niet voorstellen dat zij zich werkelijk realiseren wat hun voorstellen - als ze ooit tot uitvoering komen - voor vele honderdduizenden gaan betekenen. Het is trouwens de vraag of dat de voornaamste zorg van de opstellers is.

ZORG VOOR 'DE FAKTOR KAPITAAL'

Door het hele rapport, maar vooral door de eerste drie hoofdstukken loopt als een rode draad de brandende zorg voor het voortbestaan van het kapitalisme. Juist om dat systeem niet aan zijn eigen tegenstrijdigheden ten onder te laten gaan zoeken zij naar middelen om de kwalijke gevolgen ervan zoveel mogelijk weg te nemen. Van een aantasting van het kapitalisme is nergens sprake. Integendeel. De 'vrije ondernemingsgewijze productie' is en blijft heilig. Zo staat er op pagina 12: 'Voor het bevorderen van een herstructurering ligt het aangrijpingspunt, wat de factor kapitaal betreft... bij het rendement op risicodragend vermogen'. Van Veen of Ter Hart zouden het zelf gezegd kunnen hebben. Op pagina 13 wordt voor de ontwikkeling van de

export het prijspeil van groot belang geacht. 'Voorwaarde daarvoor is', zo zegt het drietal, 'dat de loonkostenstijging de productiviteitsstijging niet te boven gaat of... daar onder blijft'. Een klacht van de auteurs is dat 'Nederland een slecht figuur slaat' in vergelijking met andere kapitalistische economieën. Vandaar dat 'ons' bedrijfsleven versterkt moet worden. *PvdA-ers als kommissarissen van de BV Nederland!*

Het ergste is echter dat al die zorg om het welzijn van het nederlandse kapitalisme ertoe leidt dat men de nederlandse loontrekkers en uitkeringsgerechtigden ook verder de kosten wil laten betalen van de kapitalistische crisis. Dat is een situatie waarin het aantal huishoudens met een minimum-inkomen 650.000 belooft - een verdubbeling in drie jaar. Een aantal dat, volgens een recent rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau nog aanmerkelijk zal toenemen. Het gaat om huishoudens waar tegenover gemiddeld dalende inkomsten steeds toenemende vaste

lasten staan.

GEEN WERKELIJKE OPLOSSINGEN

Het rapport-Van Kemenade c.s. is, laten we dat in alle eerlijkheid vaststellen, gebaseerd op verzet tegen deze in feite rampzalige ontwikkelingen. Maar de zorg voor het verder functioneren van het bestaande economische systeem maakt dat de oplossingen die men aandraagt niet werken - of ave-rechts uitpakken. Terecht ervan uitgaand dat het huidige werkloosheidspeil onaanvaardbaar is streeft het rapport naar een drastische arbeidstijdverkorting. Maar omdat het niet de ondernemers met de kosten daarvan wil belasten wordt die operatie uitgesmeerd over tien jaar. Maar dat betekent dat de effecten van de ATV voor het grootste deel worden opgevangen door de razendsnelle toename van de arbeidsproductiviteit. Van een wezenlijke uitbreiding van de werkgelegenheid komt op die manier weinig of niets terecht. Ook de voorgestelde 'schaarbeweging' - beginners op de arbeidsmarkt 25 uur en de rest moet daar naartoe groeien - zal in de praktijk heel anders uitpakken dan het hooggeleerde drietal nu voorspelt. De ondernemers zullen er op grote schaal gebruik van maken om mensen tegen elkaar uit te spelen. Laagstbetaalden - dus vooral vrouwen en jongeren - met een zwakke rechtspositie gaan de plaatsen innemen van oudere mannen. Aan het eind van de reis is niet de werkloosheid drastisch uitgebannen, maar zijn loonpeil en rechtsposities drastisch ondergraven. Ik denk niet dan Van Kemenade c.s. zoiets bewust willen, maar wat zij voorstellen leidt er wél toe. In de studeerkamer ziet zoiets er misschien wel aardig uit, maar de harde kapitalistische werkelijkheid is heel wat bruter.

Zo mogelijk nog erger is dat men de kosten van de hele operatie niet wil laten betalen door de ondernemers, maar door de loontrekkers en uitke-

OVER EEN WERKBARE TOEKOMST GESPROKEN...

ringsgerechtigden. Die moeten in de tien jaar van het 'plan' nog verder blijven 'inleveren'.

Een soortgelijk vertrouwen in illusies zit in het idee de arbeidstijdverkorting door ondernemers, vakbeweging en regering vast te leggen in een 'konvenant' (een overeenkomst). Het harmoniedenken in optima forma! Immers, zo'n konvenant gaat uit van de veronderstelling dat de 'sociale partners' ieder evenveel belang hebben bij arbeidstijdverkorting. Dat is natuurlijk dwaasheid. De ondernemers als klasse, maar zeker de afzonderlijke ondernemer heeft geen enkel belang bij het drastisch terugdringen van de werkloosheid. Die verschaft hem immers een unieke kans de reële lonen omlaag te drukken, het arbeidstempo op te jagen en zijn 'werkvolk' weer te laten weten wat 'zijn plaats' is. En wie dat nog niet wist moeten de ogen geopend zijn door de gang van zaken met het beruchte Stichtingsakkoord van eind 1982. Dat is alleen maar uitgelopen op een gigantische inleveroperatie zonder dat er nieuwe werkgelegenheid van enige omvang door ontstond. De recente winstcijfers van vele ondernemingen laten zien wie er in werkelijkheid van dat 'konvenant' geprofiteerd hebben. Het betekent bovendien dat de vakbeweging zich voor vier jaar aan zo'n overeenkomst bindt. Dat zou het laatste restje macht dat de vakbeweging nog bezit wegzuigen. Dat alles voor een fata morgana van een volledige werkgelegenheid over tien jaar...

DE MINIMA OP DE SCHROOTHOOP

Wie zou denken dat er tenminste bescherming wordt geboden aan wie aan de onderste sport van de ladder bengelt nog bedrogen uit. Ook zij moeten nog verder boeten voor het vastlopen van de kapitalistische economie. Als je het ongeluk hebt op welke manier ook buiten het arbeidsproces te raken en je woont niet met iemand samen dan krijg je maar 70% van de minimumuitkering - die nu al te weinig is om er een menswaardig bestaan van de leiden. Wie wel samenwoont krijgt per persoon 50%. Terug dus naar de *economische afhankelijkheid van je partner*.

Verder wil men een verplichting tot deelname aan her-, om- en bijscholing voor werklozen invoeren. Dat zal wellicht een aantal mensen aan een baan kunnen helpen - waarmee die weer anderen van die schaarse plekken verdrijven... Hebben die drie professoren er dan helemaal geen weet van hoe dat werkt in een arbeidsmarkt met 830.000 *geregi-streerde* werklozen - een getal waaruit heel slim hele groepen als mensen boven de 57½ jaar zijn wegge-manipuleerd? Naast de sollicitatieplicht willen Van Kemenade c.s. nu ook een scholingsplicht - beide voor banen die er gewoon niet zijn. Tenslotte dit (om een lang verhaal niet al te lang te maken): het rapport laat de sociale zekerheid boven het minimum over aan ondernemers en vakbeweging. Niet iedere vakbond heeft in iedere bedrijfstak een even sterke positie. Dat betekent in feite dat de sociale zekerheid zoals die in harde strijd is opgebouwd weer wordt afgebroken. Er komen daarmee gegarandeerd enorme verschillen tussen bedrijven en bedrijfstakken - waarmee delen van de arbeidersklasse tegen elkaar worden uitgespeeld en de onderlinge solidariteit nog verder wordt ondermijnd. Terug dus naar de wet van de jungle! Wie hierin nog iets 'socialistisch' vermag te ontdekken is knapper dan ik.

DRASTISCHE ATV NOODZAAK

Het staat natuurlijk als een paal boven water dat er op zeer korte termijn een drastische arbeidstijdverkorting komen moet. Daarvoor zijn meerdere redenen aan te voeren. In de eerste plaats is het onverdraaglijk dat in

Nederland vele honderdduizenden en in de hele kapitalistische wereld vele miljoenen uit het arbeidsproces zijn en worden gestoten; dat vrouwen, jongeren ieder uitzicht op een betaalde baan wordt ontnomen. Men mag wat mij betreft zoveel men wil tekeergaan tegen het 'arbeidsethos', feit blijft dat voor miljoenen mensen betaalde arbeid het enige middel is om zich in de gegeven maatschappelijke orde staande te houden.

De massale werkloosheid draagt bovendien grote gevaren in zich: uitzichtloosheid en demoralisatie vormen een ideale voedingsbodem voor allerlei fascistoïde ontsparingen. Wie daarvoor de ogen sluit heeft uit de nog niet zo oude geschiedenis niets geleerd. Dezelfde werkloosheid verschaft verder de ondernemerskaste een maar al te graag benutte kans om het arbeidstempo op te jagen, de lonen te drukken, de sociale voorzieningen verder af te breken. Het cynisme waarmee de huidige regering de crisis te lijf gaat en de kosten ervan afwentelt op de onderste lagen van de samenleving is nog maar een flauwe afspiegeling van wat ons te wachten staat als diezelfde club de kans krijgt zijn spel door de spelen. En tenslotte zien we nu al hoe de werkloosheid het de heersende groep mogelijk maakt delen van de arbeidersklasse tegen elkaar uit te spelen.

GEEN WENKEND PERSPEKTIEF

Dat proces moet gestopt worden, zoveel is duidelijk. Herstel van een volledige werkgelegenheid betekent dat de arbeidersbeweging haar krachten kan herwinnen, dat de vakbeweging haar primaire taak, de behartiging van de directe, dagelijkse belangen van de niet-bezitters weer volledig kan vervullen. Als Van Kemenade c.s. daar naar toe willen, willen wij dat ook. Feit is echter dat wat het drietal voorstelt niet tot een massaal terugdringen van de werkloosheid leidt. Hoogstens zitten we over tien jaar met eenzelfde aantal werklozen als nu. Wat is dat voor een 'wenkend perspectief'? De makke van het hele voorstel is dat het met alle geweld de 'vrije ondernemingsgewijze productie' het kapitalisme dus, in stand wil houden; althans de vruchtgebruikers van dat stelsel

OVER EEN WERKBARE TOEKOMST GESPROKEN ...

niet al te hard aanpakken. Als het plan-Van Kemenade ook maar enige kans van slagen heeft dan is het met de welwillende medewerking van de ondernemerskaste en haar politieke arm: CDA of VVD. Niet alleen is het rapport geschreven met een duidelijke blik opzij naar een toekomstige regeringsdeelname van de PvdA, bewust of onbewust is totaal afgezien van een beroep op de kracht van de arbeidersbeweging zelf. Heel in het begin van het rapport wordt even lippendienst bewezen aan de strijd van de arbeidersbeweging. Verder bestaat dat begrip 72 bladzijden lang niet eens meer.

PAPIERVERSPILLING

In dag- en weekbladen is een eindeloze stroom losgebarsten van beschouwingen over het plan-Van Kemenade. Daardoor waren ook wij gedwongen er twee kostbare pagina's van *Solidariteit* aan te besteden. Het flutstuk is dat eigenlijk niet waard. Het voornaamste nut ervan is dat het laat zien tot welke diepten men afdaalt wanneer men hardnekkig blijft proberen het onver-

zoenlijke met elkaar te verzoenen. Als je de kapitalistische productie- en bezitsverhoudingen tot iedere prijs wilt handhaven ontkomt je en niet aan de niet-bezitters, loontrekkers en uitkeringsgerechtigden de steeds hoger oplopende kosten van de crisis te laten betalen. Het is in hoge mate typerend voor de denkwereld van Van Kemenade c.s. dat zij wèl naar een zekere mate van arbeidstijdvermindering toe willen - omdat zij ook wel zien dat de massale werkloosheid het bestaande systeem dreigt te ondermijnen - maar dat zij óók de kosten van die operatie willen laten betalen door de slachtoffers zelf: degenen die wel in de laatste plaats verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor de huidige situatie. Eens te meer speelt de sociaaldemokratie de rol van dokter aan het ziekbed van een doodziek kapitalisme. Om met Multatuli te spreken: er zou over deze zaak nog veel meer te zeggen zijn. Dat moet een andere keer dan maar.

Rein van der Horst